

**סקירה –
תשובות
בנושאי
מוגנות**

תוכן מפורט

245	תשובת מהרשד"ם
247	תשובת ראנ"ח
249	תשובת חקקי לב
253	תשובת צמח צדק
255	תשובת השואל ומשיב
258	הרב משה שטרנבוך
260	הרב אליעזר יהודה ולדנברג
263	הרב רפאל אייפרס
264	הרב שלמה דיכובסקי
265	הרב משה הלברשטאם
266	הרב פנחס מייערס
267	הרב יוסף שלום אלישיב
268	הרב זלמן נחמיה גולדברג
269	הרב יהודה סילמן
269	הרב צבי גרטנר
270	הרב מנחם הכהן מענדל שפרן
271	הרב אשר וייס

תשובת מהרשד"ם

חלק יורה דעה סימן קמא

המהרשד"ם נשאל:

מלמד תינוקות אחד שהיה מלמד, ויצא עליו שם רע עם נערה אחת כו', אבל לא נתברר הדבר. והיה קטטה ומריבה בין אבות הנערים, שקצת מהם היו אומרי' שהיו רוצים לסלקו, וקצתם היו אומרים שלא היו רוצים, שהיה מלמד את בניהם היטב, שהם לא היו מאמינים באותו שם רע שיצא...

והשיב:

איני יודע במה נסתפקתם, אם הספק מחמת המלמד, כי מי שיצא עליו שם רע כו' - ודאי שאינו ראוי להיות מלמד, כי מה יועיל למודו כי אם להרע, ועל זה נאמר ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי וגו', ומי שהוא מלמד - צריך בלי ספק להיות כמלאך ה'. וכן אמרו חכמים: כי שפתי כהן כו' - אם דומה ת"ח למלאך ה' - יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו - לא יבקשו.

ומ"מ לפי שכל ישראל בחזקת כשרים, אם לא יש ראיות או לפחות אמתלאות גדולות - אין להוציא שום אדם מחזקתו. כי גדול' חזקה. אך אמנם אם יש ראיות ואמתלאות או גדולות - אינו מן הראוי להחזירו לאומנותו, כי לאיש כזה תשובתו קשה, כי מי יאמר שאינה תשובה של רמאות - כדי שיחזרו לאומנותו? ... אמנם כבר אמרתי, אם לא נתברר הדבר - כל ישראל בחזקת כשר, עד שיודע לך במה נפסל.

כלומר לכל אדם יש חזקת חפות ועומד בחזקת כשרות, ובכדי לפטר אדם יש לוודא שיש מספיק אמתלאות שמראות שהמלמד אכן חטא. במצב כזה ניתן לסלקו.

תשובה נוספת של המהרשד"ם (חלק יורה דעה סימן רטו):

שאלה: ראובן נתחזק לכשר, ולא נשמע במקום שנולד ונתגדל שמין דבר. ובא נער ובער ודבר עליו שרצה לאנסו ולטמאו, וראובן צועק בקול מר ואמר כי שקר אמר עליו, וכי איש רע ומר הסית ופתה לנער שיאמר כך, היאמן כי יסופר?

תשובה: דבר זה פשוט יותר מביעתא בכותחא מן התלמוד ומן הפוסקים מן התלמוד בקדושין... אין אדם נפסל בעבירה ע"פ עצמו... עד שיהיו שם ב' עדים. ע"כ הא למדת, שצריך ב' עדים, ואם לאו – אינו פסול.

... וכן ראוי להאמין לכל מי שמאמין בתורת משה רבנו ע"ה, על כל אחד מישראל המוחזק לכשר. וכל המפקפק בזה – אינו אלא מי שהוא נגוע ומוכה מחולי זה, אבל המאמין – לא יטה שמאל וימין מכל מה שכתבתי, כי דברים ברורים הם, והאריכות בזה מותר גמור. וצור ישראל יצילנו מעדות שקר, יכרת ה' מוציאי דבה, והשומע לדברי חכמים – ישכון בטח.

נראה שתשובות אלו של מהרשד"ם, דנות במקרים בהם לאחר בירור נראה שמדובר בחשדות שוא ללא כל ביסוס, ועל מקרים אלו כתב שאין לפסול ללא עדות כשרה ויש להעמיד כל אדם כשר על חזקת כשרות שיש לו.

תשובת ראנ"ח

שו"ת מים עמוקים חלק ב סימן מב

רבי אליהו בן חיים נשאל על חזן שנחשד כבר בבחרותו שבא על אשת איש, אך לא היו לכך עדים, ולאחר מכן הובררו שמועות נוספות כנגדו, ("שיצא עליו אח"כ שם רע ממשכב זכר, והעבירוהו מהיותו מלמד תינוקות"), "באו אלי אנשים וצווחו כי כרוכיא, כי החזן אינו ראוי מן הדין להיות חזן... קראו באזני כי אש המחלוקת בקהל רבה מאד על ענין זה, ורוב מהקהל מתפללים בעזרה, לבלתי שמוע אל קול החזן הזה, ויפצרו בי מאד לא יתנוני השב רוחי להזקק לשאלתם.

תשובתו:

תחלה מה שאמרו שהשליח צבור בבחרותו נחשד על אשת איש, הרי אמרו שלא היו עדים בדבר, ולא התבאר עד היכן הגיע מקום החשד, אם היה בו כדי מה שאמרו תצא מרוכל או תצא מבעל ולכך גירשה בעלה או שהבעל רוצה להחמיר על עצמו מפני מדת חסידות שמצוה לגרשה ובין כך ובין כך אמרו ג"כ שנראה להם שעשה תשובה עם היות שלא אמרו אם עשה דרכי התשובה הצריכים לבעל תשובה וקבלת דברי חברות. מכל מקום אחר ששמוהו מלמד תינוקות נר' שהיה אצלם בחזקת כשרות ועוד אמרו שיצא עליו אח"כ שם רע ממשכב זכר והעבירוהו מהיותו מלמד תינוקות וגם בזה לא ביארו אם הגיע לדבר הברור או אם לא היה שם אלא רנון בעלמ'. אבל ממה שהעבירוהו נראה שהיה דבר ברור ואיפשר ג"כ שרצו להתרחק מן הכעור ומהדומה לכעור גם בזה אמרו שנראה להם אח"כ שחזר בתשובה.

בדבריו הוא עומד על כך שהשמועות לא היו מבוססות, והראיה שאף לאחר שידעו על השמועות, הציבור הסכימו למנותו למלמד.

ובכל זאת ניתן לסלקו בגלל שיצאו כנגדו שמועות חדשות ועצם זה שהוא לא התרחק מדבר כיעור, לפיכך ניתן לסלקו, עד שידעו שהוא חזר בתשובה.

תשובת חקקי לב

סימן מז

רבי חיים פלאג'י נשאל על מלמד שיצאו עליו שמועות שהוא עושה מעשים מגונים בתלמידיו ("נגע באותו מקום"). נראה שהחקקי לב לא השתכנע בדבר כנות התלונות ("וחס ושלוש שיהיה אחד מיני אלף שהיה בדבר הזה אמת מן הכיעור או מן הדומה לו"), ולפיכך לאורך תשובתו הארוכה הוא מכריע שלא ניתן לקבל עדות שאינה כשרה מהתורה, ולפיכך גם לא ניתן לסלקו מעבודתו. כי בכדי להאמין לעדות שאינה כשרה יש לבחון מספר תנאים: דרישה וחקירה מדוקדקת, שיהיה הילד בר דעת, שלא יהיה חשש משנאה ואיבה בין התלמיד או הוריו ובין המלמד, שיהיו שלוש עדויות על שלוש פגיעות, ומדובר במקום שלא מצויים שם עדים כשרים¹. וזה לשונו:

אם ראו שענין קול הערעור ותרעומת הראשון היה בו כדי שביעה² למלמד הזה, שעשה נחת רוח ליצרו³, ועשה מעשה בפועל כאשר יצא הרינון עתה, והוא ברור ואמת היה הדבר, נראה בודאי דיש להם על מה שיסמוכו לסלקו מאומנותו, כיון דפסול הוא, להיות אדם כזה להוט אחר הזכרים. כי מלבד חומר האיסור כי יש בו חיוב סקילה, דאפילו היה האיסור באשת איש או או בענין אסורים אחרים – היה ראוי לסלקו מאומנותו, דהכי קיימא לן (במועד קטן דף יז עמוד א),

-
1. הר"ח פלאג'י פוסק הלכה בטורקיה. היה נכדו של הראשון לציון הרב יוסף חזן, וכתב שו"ת בשם "חקקי לב". נכדו רבנו חיים פלאג'י כתב שו"ת בשם "חקקי לב" על ארבעת חלקי השולחן ערוך.
 2. ע"פ הגמ' במסכת ברכות (דף מט עמוד ב): "אכלת ושבעת – אכילה שיש בה שביעה". כאן המשמעות היא קול שיש בו ממש.
 3. ע"פ הגמ' במסכת שבת (דף קה עמוד ב): "דקעביד נחת רוח ליצרו".

ופסקוהו כל הפוסקים והטור והשולחן ערוך (ביוורה דעה סימן סט), דאם הרב דומה למלאך – תורה יבקשו מפיהו, ואם לאו – אל יבקשו מפיהו⁴ יעויין שם⁵. וכל שהמלמד הלזה עבר עבירה שנקרא עליה רשע, מלבד כי אין זה מלאך ה', עוד כי עליו נאמר: וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מָה לָּךְ לְסַפֵּר חֻקִּי. וזהו אפ' הוא רשע כשאר עבירות, כל שכן שהאיסור הוא באומנתו ממש, ושמגרה יצה"ר לקטנים.. ברם כשלא נתברר לנו מענין הקול הקודם כלל בעדים כשרים וראיות ברורות, והרי הוא בחזקתו בחזקת כשרות, לא נשאר כי אם קול האות האחרון שדיבר עליו הנער הקטן, שאינו בר מנין – נראה דאין לחוש לזה כלל, ואינם יכולים להעבירו בעבור זה למלמד זה מאומנותו, דלא מהני שזה שהוא קטן ואינו בר עדות כלל, דלא מהני לן להיות נחשב לעד אחד, דהכי קיימא לן בש"ס ובפוסקים דקטן פסול להעיד אפילו הוא פקח וחכם⁷... אלא אפילו אם יהיה גדול בשנים וכשר לעדות, עם כל זה כיון שהמלמד מכחישו ואומר שלא היו דברים מעולם, הרי הוא עד אחד, ועד אחד בהכחשה – לאו כלום הוא.... א"כ זה הנער שטוען על המלמד שלאונסו עשה דברים רעים... אם היה מקום להאמינו שהיה עד כשר, וכשהיה ג"כ עד אחר

-
4. בספר מלאכי (פרק ב פסוק ז) נאמר: "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דֵּעַת, וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מִלֶּאֱךָ ה' צִבְאוֹת הוּא". הגמ' במסכת חגיגה (דף טו עמוד ב) דורשת: "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות – יבקשו תורה מפיהו. ואם לאו – אל יבקשו תורה מפיהו!"
 5. השולחן ערוך (יוורה דעה סימן רמו סעיף ח) כתב: "הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף על פי שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו, אין למדין ממנו עד שיחזור למוטב".
 6. תהלים פרק נ פסוק טז
 7. בשולחן ערוך (חושן משפט הלכות עדות סימן לה סעיף א) מובא: "קטן – פסול להעיד, אפילו היה נבון וחכם, עד שיביא שתי שערות אחר י"ג שנים גמורות".
- הגמ' (במסכת בבא בתרא דף קנה עמוד ב) ביארה שקטנים פסולים לעדות בגלל גזרת הכתוב: "בְּעֵינָא וְעַמְדוֹ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וְלִיכָא". כלומר בפסוק נאמר (דברים פרק יט פסוק יז): "וְעַמְדוֹ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים", לא נאמר שני העדים אלא אנשים, משמע שצריך שהם יהיו גדולים.
- בתשובות הגאונים (גאונים קדמונים סימן א) מבואר שקטנים פסולים בגלל שאין בהם דעת: "ופסול שפסול מחמת עצמו כגון חרש שוטה וקטן – לפי שאין בני דעת, שאינו בראיה והגדה".

עמו – היו מצטרפין. עכ"ז עתה שהוא יחיד והוא באחד – אין מקום להאמין בדבר הזה, כיון דעד אחד לאו כלום. אמנם אם יש ראיות או אמתלאו' – אינו מן הראוי להחזירו לאומנותו, כי לאיש כזה תשובתו קשה, (כי מי יאמינו שאינה תשובה של רמאות כדי שיחזרו לאומנותו⁸), כעבירה הזאת שהיא בסקילה, ומגונה אפילו לרשעי ישראל, על אחת כמה וכמה למלמד את בני ישראל. ולא עוד אלא שגורם להם לצאת לתרבות רעה, חלילה וחס להיות איש כזה מלמד... ובנ"ד... שלא יש שום ראיות ושום אמתלאות בזה, כלל וכלל לא, א"כ אפ' היה השם רע בעבירה בפועל היה לנו להכשירו... כ"ש בנ"ד דלא יצא מעיקרא השם רע על המלמד הזה בענין העבירה ממש במשכב זכור... אלא נגיעה בלבד, ובהא בודאי שאין מקום לסלק למלמד הזה מאומנותו... א"כ זה הלעז שהוציא העד אע"ג שיהיה אמת שנגע בערוותו, עכ"פ כיון שלא היה מעשה עבירה בפועל – אין מקום לפוסלו, אפילו אם היו מאמינים אותו... כ"ש בנ"ד שלא יש אמתלאות כי המלמד הכחישו... ולא היה בדבר שום פרסום בין

8. בגמ' (במסכת סנהדרין דף כה עמוד א) מובא: "ההוא טבחא דאשתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה (טבח שמכר בשר טריפה ככשר), פסליה רב נחמן ועבריה (סילקו מהיות שוחט ויש מפרשים שפסל אותו מלהיות עד). אזל רבי מזה וטופריה (השוחט גידל שער וצרפוניו כחלק מחזרתו בתשובה). סבר רב נחמן לאכשוריה. אמר ליה רבא: דילמא איערומי קא מערים? (אולי הוא לא באמת חזר בתשובה אלא מערים כדי לחזור לעבודתו). – אלא מאי תקנתיה? כדבר אידי בר אבין. דאמר רב אידי בר אבין: החשוד על הטריפות – אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו, ויחזיר אבידה בדבר חשוב, (כלומר יחזיר אבידה יקרה ובכך יראה שאין לו תאוה לכסף), או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו". (יטריף בשר יקר לעצמו). השולחן ערוך (חושן משפט סימן לד סעיף לד) כתב: "חזרת טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר ויצא טריפה מתחת ידו – שילבש שחורים ויתכסה שחורים, (סמ"ע בס"ק פד: "והחמירו בטבח להלביש שחורים בשביל שהכשיל רבים, וכדי שיכנע לבו, כי השחרות משפיל הגאווה והזדון שבלבבו"), וילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב, או יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב". הדרכי תשובה (יו"ד סימן קיט ס"ק קטו) כתב בשם הפרי תואר (ס"ק כ"ד): "אבל אי איכא למיחוש ליה דארעומי קא מערים, להיותו יודע דבטענה זו לא נפיק מכשרותה – לא מהימן ומעבירין אותו, ועבדינן כמשפטינו ישרים הכתובים למעלה".

**בני אדם כדי לבקש איזה ראיות ואמתלאות בדבר, כי כן נראה דאין
מקום לפסול למלמד מאומנותו.**

לבסוף, החקקי לב מציע שיצרפו למלמד רב נוסף שיעבוד עמו עם התלמידים, וכך לא יהיה מקום לחשש לפגיעה נוספת בילדים. הוא הציע שהמלמד יקבל על עצמו סדר תשובה, שילקה ויתוודה, שלא ישתה יין בימות השבוע, שבית הדין ישביע אותו במקום נסתר על העתיד, ולהחרים שיתרחק מכל דבר מכוער.

תשובת צמח צדק

לובאוויטש יורה דעה סימן רלז

הצמח צדק נשאל:

על דבר החשד שהיה על הרב מורה צדק דמחניכם, ששחק עם נער אחד בפורים, והכניס ידו לתוך מכנסים של הנער, אך נותן אמתלא ע"ז, כי [הוא] חשוכי בנים, מפני שאין לו גבורת אנשים, ולכן רצה לידע אם כמ"כ הם אצל שארי אנשים?

תשובת הצמח צדק:

הנה בירושלמי זקן שסרח - אין מורידין אותו מגדולתו. לפ"ז מ"ש בש"ס שלנו במ"ק (די"ז) 'הכבד ושב בביתך' אין ר"ל להורידו מגדולתו כלל. והנה צ"ל דהפוסקים פסקו כר"ל, דאמר ת"ח שסרח - אין מנדין אותו כו'. ופסקו ג"כ כרב יהודה דשמת' לההוא צורבא מרבנן דהוי סאני שומעני'. ושניהם במ"ק שם. והרי הם זה לעומת זה.

הן אמת מדברי הרמב"ם נ' דהחילוק כך, דפוסק כרב יהודה... אך בטור שם משמע דמחלק בענין אחר והוא דרב יהודה מיירי בסני שומעני' דהיינו מתביישים משמועתו וזה גרע טפי, מפני דה"ל חילול השם וכדאיתא ביומא דפ"ו. ומעתה בנד"ז י"ל דה"ל חילול השם - ויש להחמיר להרא"ש, אבל לפ"ד הרמב"ם כיון דהוא כמו אב"ד בעירו וראש העיר - אין להעבירו כו'. ועיין בתשו' שער אפרים סי' ס"ד ס"ה. אך בנ"ד שנותן אמתלא טובה על הדבר י"ל דלכ"ע אין להעבירו כלל, דאמתלא מהני בגמ' נגד כמה דברים.

לדעת הטור (יורה דעה סימן שלד סעיף מב), אין לנדות ת"ח אא"כ יש חשש לחילול ה' ובמקרה זה היה חילול השם.

אומנם לדעת הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק ז הלכה א) יש חילוק בין תלמיד חכם שניתן לנדותו בפרהסיא ובין נשיא ואב בית הדין שלא ניתן לנדותו בפרהסיא כי אם בצנעא (אומרים לו שהתכבד וישב בביתו).

ועל כן במקרה של אב בית דין לדעת הרמב"ם אין לנדותו בפרהסיא גם אם יש חילול ה', אך לדעת הטור ניתן לנדותו כי יש חילול ה'. למעשה הצמח צדק קבע כי יש לקבל את האמתלה של הרב, ולא להטיל עליו הגבלות.

תשובת השואל ומשיב

מהדורה קמא חלק א סימן קפה

הרב נתנזון דן במקרה הבא:

בשנת תרי"ג אירע בעיר אחד, נשמע קול על מלמד אחד שמתגורר שם זה שמנה שנים, והילדים אשר למדו אצלו בקטנותם, וכעת הם בני י"ג שנה ויותר, הם מעידים שבקטנותם כאשר למדו אצלו, טימא אותם במשכב זכור ר"ל. ובקיץ העבר כשנודע הדבר לאיש ירא אלקים, צעק צעקה גדולה ומרה, ובא הדבר לפני הרב האב"ד, והנה לא רצו לקבל גביית עדות. וזה האיש (המלמד) קבל על עצמו באלה ובשבועה שתיכף אחר הזמן יסע משם. והנה אח"כ רצה להיות מלמד בלבוב, וכאשר נשמע הקול בלבוב, שלח בעה"ב אחד נכבד מכתב להרב אבד"ק, והוא השיב כי ישב עם ב"ד לחקור ולדרוש הדבר, ולא מצא שמץ פסול עפ"י ד"ת.

... והנה בפרשת וארא הגיעני מכתב עם גביית עדות מחותם בחתימת שלשה אנשים נכבדים, והעיד אלי איש אחד שמכיר בטביעות עין החתימות. והעידו שני בחורים, האחד הוא כעת בן ט"ו שנה, והאחד הוא כהיום בן י"ג שנה ויותר, שבילדותם בהיותם לומדים אצלו כבני ט' שנה או פחות, היה מטמא אותם במשכב זכור, כי היו שוכבים אצלו במטה בחדר אשר דר שם, והדברים באו ברוב ענין אשר הוא מגונה להעלות על הספר.

וזאת אשר השבתי: באמת כבר הארכתי בזה בתשובה, דלפסול האדם – צריך שיהיו שני עדים כשרים, והבאתי דברי הפר"ח והריטב"א, דלפסול אדם – צריך שני עדים כשרים, והיא כדיני נפשות. וא"כ כאן שהיו קטנים בעת שהיה המעשה, ואינם נאמנים להעיד בגדלם מה שראו

בקוטנם, (כמבואר בחו"מ סימן ל"ה), רק במילי דרבנן, וכאן לפסול את האדם – ודאי לא נאמנים.

אמנם לפמ"ש המהרי"ק והתה"ד, וקבעו הרמ"א בש"ע, שבמקום שאין דרך להיות עדים כשרים – נאמנים אפילו אשה וקטן, וא"כ בדבר זה שבודאי א"א להיות גדולים, וא"א שתהיו עדות בדבר, דבלי ספק האיש הלז אף אם הוא רשע ופריץ אבל במסתר מעשהו ורק בילדים קטנים משחק וכמתלהלה בזיקים ואומר הלא משחק אני, א"כ פשיטא דנאמנים להעיד.

ומה גם דאטו אנו רוצים לפסלו לעדות ולשבועה? רק דאמרינן דשמא עשה זאת, וכבר אמרו בנדה דף ס"א: האי לישנא בישא אף דלקבולי לא בעי – למיחש מיהא מבעיא. ובמ"ק דף י"ח אמרו דהאי לישנא בישא עכ"פ מקצתו אמת. וא"כ איפוא אוי לנו שבימינו עלתה כך, שיהיה איש כזה מלמד תינוקות של בית רבן אשר הבל פיהם טהור, ויש לחוש שהבל פיו הטמא יטמא אותם.

וע"כ על דעתי שמהראוי להסיר כתר המלמדות מעל ראשו, ויחשושונפשמ עד אשר ישוב בתשובה שלימה ובסגופים כראוי, ואז ישוב לקבל דברי חברות ויהיה לו לכפרה על חטאיו. וכ"ז שאינו מתודה על חטאיו – לא שייך תשובה. ... כאן היה גביית עדות, אף דאין כאן עדים כשרים עדיף מלישנא בישא, ופשיטא דיש למנוע מלתת לו תלמידים.

... דלאפרושי מאיסורא – לא צריך לגבות בפני בעל דין. ומ"ש מעלתו די"ל דבאיסורין כיון דל"צ הגדה בב"ד כמ"ש הגאון בעל נתה"מ בסי' ל"ח ובסי' כ"ח באורך ה"ה דא"צ לקבל בפני בע"ד דדוקא על הב"ד הזהירה תורה לקבל בפני בע"ד הנה גוף סברתו אינו מתקבל כי גם דברי הגאון במחכ"ת לא נהירין כלל ויפה השיב עליו במשובב דרשו משם ואינו רוצה להתווכח עם הגאון מפני עשה דכבוד תורה.

9. בספר (משלי פרק כו פסוקים יח-יט) נאמר: "כמתלהלה הירה זקים חצים ומות – כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק אני".

סיכום דברי השואל ומשיב:

1. שמועה שיש בה מידע שהוא לשון הרע, אסור לקבל עד שלא נעשה בירור בבית הדין – אך מותר לחשוש, כלומר להיזהר שלא ייגרם נזק, בשלב זה אסור לעשות מעשה של פיטורין או ביוש.
2. לאחר שהייתה חקירה וגבו עדות, גם אם מדובר בעדות פסולה (עד יחיד, קטנים שגדל) – ניתן לעשות מעשה ולהרחיקו ממקום העבודה (ניתן לפטרו).
3. כדי לפסול אדם מחזקת כשרות – צריך עדות כשרה בבית הדין. אומנם בכדי להרחיקו שלא יזיק (אפרושי מאיסורא) – ניתן לקבל גם עדות יחיד.
4. חזרה בתשובה של פוגע כוללת הכרה בחטא, הודאה ווידוי וקבלת דברי חברות.

הרב משה שטרנבוך

תשובות והנהגות, ה, סימן שצח

נשאל על אודות שמועות רינונים וחשדות על ר"מ שעושה מעשים מגונים בתלמידים, וזה לשונו:

קבלתי מכתבו, ורעדה אחזתני על פשע המנהל שסירב לשמוע טענות נגד ר"מ על מעשים מגונים, בטענה שזהו לשון הרע, ועכשיו מתגלה והולך קלונו של אותו ר"מ, והמנהל עודו מתעקש שאין הוכחות מספיקות וראוי לחשוש לאיסור לשון הרע.

ודבריו של המנהל הם הבל הבלים, ופותח פתח לשחיתות ר"ל, וחובת ראש ישיבה ומנהל לשמוע כל רינון וחשד על המתרחש בתחומו, שכן עיקר חובתו לשמור על נפשותיהם של התלמידים, ולכן צריך לחשוש לכל דבר אפילו אינו מצוי כלל, ואף שמוקמין אדם על חזקת כשרותו, מכל מקום מה שנוגע לשמירת התלמידים, אם נראה אפילו נדנוד ספק שהוזקו ילדים או בחורים, חייבין לסלק את החשוד בינתיים או להעמיד שמירה מיוחדת ותמידית עליו, ועיקר איסור סיפור וקבלת לשון הרע, הוא אם נובע מכך ששונאו או מקנאו בו ואין כוונתו לש"ש, אבל כשכוונתו טהורה חייב לחשוש לכל טענה או רינון על מנת למנוע נזקים, והחשש המופרך מאיסור לשון הרע עלול לגרום לקלקול רבים.

ופעם אחת כשהייתי אצל כ"ק האדמו"ר רבי ישראל אלתר (האדמו"ר מגור) שאל אותי אודות בחור אחד, וכיון שחשש שאני מפקפק אם להגיד מפני לשון הרע, אמר "דע לך בבית הזה אין איסור לשון הרע שהכל לתועלת, וכל מה שאני שומע אני פועל ועושה ובע"ה יהא תמיד בזה תועלת".

והנה שמעתי על אסיפת רבנים בה עמד הקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל ודרש על ענין לשון הרע, ובקש מהרבנים הנוכחים שיחתמו על התחייבות להזהר מלשון הרע, והגאון רבי חיים עוזר זצ"ל היסס לחתום, ויש בזה סיפורים שונים, וכפי ששמעתי השיב שרוב בעירו צריך לידע ולשמור הכל אפילו בחשש רחוק מאד ולעשות בירור יסודי אם יש בדברים ממש, ובמידה שיחתום עלול להחמיר מדאי וזה יגרום קלקול לרבים ולכן טוב יותר לתקן ללמוד הלכות לשון הרע.

סוף דבר, מצוה גדולה לספר כל חשש וחשש, והמנהל צריך לשמוע ולחשוש ולשמור על התלמידים שמירה מעולה, ואם מתרשל הרי הוא בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמייה, והיום יש הרבה כלי משחית לקלקל הנוער, וחובה לשמור שמירה מעולה על קודש הקדשים, התלמידים העוסקים בתורה ה'. ואני באתי לעודדו שלא ינוח ולא ישקוט, ושכרו רב מאד, ויסכר פי דובר שקר הסותם פיות ומזלזל בדברים הנוגעים לדיני נפשות.¹⁰

חובה גמורה על מנהל בית ספר או ישיבה לבדוק ולברר לעומק את דבריהם של תלמידים שטוענים שר"מ או מורה או איש צוות אחר פוגע בהם, וכן אם חבר פוגע בהם. אם יתברר לו שהטענות נכונות, עליו לפנות לבית דין שהתמקצע בהתמודדות עם שאלות מסוג זה,

10. על פיטורי מלמד בשל חשד לדברים מכוערים, ראה: הרב יהודה סילמן (דרכי חושן שכירות פועלים עמ' שיז, סי' כח; עמ' שלא סי' לב).

הרב אליעזר יהודה ולדנברג

שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן נב

הרב ד"ר אברהם סופר אברהם שאל על מקרים שהוא נתקל בהם במסגרת עבודתו בבית החולים בנושא של אלימות ופגיעה מינית בילדים. התשובה של הרב ולדנברג ברורה וחשובה ובין השאר עוסקת בדיווח על אב הפוגע בבתו וכתוצאה מכך יוציאו את ביתו למוסד שאינו דתי, וזה לשון השאלה על ידי ד"ר אברהם:

א) ילד המוכה. לדאבוני אין הדבר נדיר שמביאים תינוק או ילד לביה"ח כשהוא כולו פצוע קשה עם שברים בגולגולת ובגפיים, דימומים באברים פנימיים, ממכות או כוויות קשות (ממים רותחים או מסגרות וכדומה) עד מצב של ממש פקוח נפש, כשכל החבלות האלו נעשו במזיד ע"י אחד או שני הוריו, כשמתלוננים במשטרה, אז אחרי שהתינוק טופל ומשתחרר מביה"ח מעבירים אותו ע"י צו בית המשפט למשפחה אומנת או למוסד כדי להציל אותו מהוריו. שאלתי היא מה יהיה הדין כשהרופא יודע שהסיכויים הם טובים שיעבירו את התינוק לבית או למוסד לא דתי, או אפילו בחו"ל לבית או מוסד של עכו"ם, האם עדיין עליו להתלונן למשטרה, או לא.

ב) במקרה שהאבא בא על בתו הקטנה פעמים חוזרות ואין כאן חשש של פיקו"נ מה הדין כאן לגבי הספיקות שהעלתי לעיל.

ג) יש מקרים ידועים של התעללות מינית של מורה בגן ילדים (נקבות או זכרים), בזה, וגם בשתי המקרים הקודמים, שואל אני כעת מצד הדין של מוסר... מה יהא הדין הלא כותב השו"ע (שם סעי' ט') שאסור "ואפילו הוא רשע ובעל עבירות ואפילו היה מצר לו

ומצערנו" האם מדובר גם על מקרה כזה כשיש נזק של ממש גם פיזית וודאי נפשית.

בברכת התורה אברהם סופר אברהם

תשובת הרב וולדנברג:

למכובדי הגדול הרופא המהולל חכם ורבי יתקרי היו"ש פרופ' ד"ר אברהם סופר אברהם שליט"א אחדשה"ט באהבה ויקר, יקרת מכתבו קבלתי השבוע, והנני מתכבד להשיב לו על שאלותיו.

א) בעניין שאלתו הראשונה, לענ"ד נראה בכזאת. דאם קיים ממש חשש מבוסס שהורי הילד ישובו קרוב לודאי להכותו שוב במכות אכזריות כאלה, ועוד יותר מזה עד למות, במקרה כזה, מכיון שהרופא רק מוסר על המצב למשטרה עם בקשה לראות להציל את הילד מידי הוריו, אזי חייב הרופא לעשות זאת כדי להציל נפש אחת מישראל מרדת שחת, ומה שיעשה לאחר מיכן המשרד הממשלתי כדי להצילו הרי הרופא בזה רק בבחינה של גורם בלבד, ואין לפני עור ממש כי הרי לא בטוח במאה אחוז שיעבירו אותו דוקא למוסד של עכו"ם, או לא דתי, יעוין בע"ז ד' ט"ו, ובתבואות שור סי' ט"ז ס"ק כ"ד...

אולם אם לא קיים חשש מבוסס ממשי של פיקוח נפש והשיקול הוא ביותר שהוא רק מה שטובת הילד, אז אסור להתלונן במצב כזה למשטרה כאשר הסיכויים מבוססים שיוציאו עי"כ את הילד מבית הוריו הדתיים או המסורתיים ועיברוהו למוסד עכו"ם, או לא דתי, או לא מסורתי, אם לא שהוריו המה ג"כ בכאלה, שהמחטיא האדם קשה לו מן ההורג, שההורגו אין מוציאו מן העוה"ז ומהעוה"ב והמחטיאו מוציאו מן העוה"ז ומן העוה"ב.

ב) ואבוא לשאלתו השניה שהיא: במקרה שהאב בא על בתו הקטנה פעמים חוזרות ואין כאן חשש של פיקוח נפש.

והנה לדעתי הדין בזה במקום חשש לפיקו"נ (לדווח לרשויות), כי הרי דין רודף אחר הערוה כדין רודף אחר חבירו להרגו, והבא על בתו הא

הרי הוא מחייבי כריתות, והגם שהיא קטנה אבל האב חייב על כך, ומן החובה איפוא להפרישו מזה...

וכל זה הוא נוסף למה שיש חיוב להציל את הקטנה מנזק פיזית ונפשית, ובהיות כ"ז יחד נראה לי דיש לפסוק כנ"ז בשאלתו הקודמת (לדווח לרשויות).

ג) על המקרים האמורים בא כב' בשאלה נוספת בנוגע לדין מוסר... אפילו אילו לא היתה ערוה עליו שחייבים על זה כרת, ג"כ היה מותר למוסרו, הן כדי להציל אותה מפגיעתו בה, וגם לרבות, כדי להציל אותו מרשעתו זה, ומה שכבו' מצטט ממה שנפסק בחו"מ סי' שפ"ח סעי' ט' שאסור למסור אפילו הוא רשע ובעל עבירות, אין לו ענין לעל כגון נידוננו, דבשם אין המדובר היכא שבא הדבר כדי להציל אותו מרשעתו, אלא המדובר שרוצים למסור אותו בשביל דבר אחר ורוצים לנהוג בו זלזול בגלל זה שהוא בין כך רשע ובעל עבירות, ולכן אסור, אבל משא"כ בכגון נידוננו שהמדובר שרוצים עי"כ להציל שלא יוכל להוציא לפועל זממת רשעתו, ולכן שפיר מותר למוסרו.

הרב רפאל אייפרס

שו"ת ושב ורפא, ז', חושן משפט סי' ה

השיב על מסירת פוגע לשלטונות, וזה לשונו:

דבר טוב ותיקון גדול הוא מה שהקימו בארצות הברית בתי דין מיוחדים לנושא זה בכמה מקומות דלאו כל דיין הרוצה ליטול את השם יטול. ולא שייך בזה הדין דכל שלושה יכולים לדון, דאנן סהדי שרק מי שמתמחה בדבר זה וקרא ושנה בזה, והוא אדם שקול דמצד אחד אינו מאמין לכל תלונה וכל סיפור שמספרים הורים או מתלוננים והרבה דמיונות ודמיוני דמיונות יש בענינים אלו. ... ומצד שני ראיתי שמי שאינו מוחה בזה מיד יקבל תשובתו של הפוגע, ובפרט אם הוא אדם מכובד או בעל הסברה טובה שיסביר שהנפגע הוא שאשם בזה והיה היוזם של מה שקרה, או שהיה מעידה חד פעמית, או שהיה מצב מסוים... ולכן מסוגל לשכנע שיאמינו לו. ולמומחים בנפש יש להם הגדרות לכאלו. ... וכל שאינו בקי בזה לא יוכל להיות דיין בדבר גם אם הוא יודע את כל התורה, וכמו שמי שאינו מבין שפת אנגלית לא יוכל לדון בעלי דין שטוענים באנגלית, הוא הדין מי שאינו מתמצא בנושא זה, הוה כמי שאינו מבין שפתם וענינם של מזיקים אלו¹¹.

הוא ממליץ לבית הדין להעזר באנשי מקצוע, וביועצים משפטיים. בהמשך דבריו הוא דן בהרחבה באופני התשלום שחייב הפוגע לשלם לנפגע.

11. הרב רפאל אייפרס כיהן כרבה הראשי של דיסלדורף שבגרמניה, וכראש בית המדרש לרבנים באמסטרדם. משמש דיין בבית הדין של איחוד הרבנים האורתודוקסיים בגרמניה (ORD), חבר בוועדה המתמדת של ועידת רבני אירופה ודיין בבית הדין שלה. מחבר ספרי השו"ת ושב ורפא.

הרב שלמה דיכובסקי

"הגשת תלונה על פגיעה מינית", תחומין מב, עמ' 261-268

מתנגד לדעה שלא לטפל בחשדות לפגיעה מטעם לשון הרע, וזה לשונו:

1. איסור לשון הרע הא איסור חמור מאד, כפי שהחפץ חיים זצ"ל כתה בספריו הגדולים.
2. כאשר מדובר בנזק או בחשש נזק לאחרים, או בחשש לנזק עתידי, מותר וצריך לגלות הדברים לבית דין או לממונים על כך.
3. ראוי לייסד בכל עיר ובכל קהילה בית דין מיוחד שתפקידו יהיה לטפל בנפגעים בתחום האישי. בית דין זה יורכב מאנשי חיל שיש להם לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו, כלשון הרמב"ם (הל' סנהדרין ב, ז). בית הדין לא יהיה כפוף לעסקנים ולמנהלי מוסדות, וגם לא לראשי הקהילות שלצערי כשלו לא פעם במשימות אלו.
4. אם הגיעה תלונה בתחום האישי על איש צוות במוסד חינוכי, מנהלי המוסד חייבים לבדוק את הדבר במהירות, בעצמם או באמצעות גורמים אחרים (משטרה, בית הדין האמור וכד') כדי למנוע את המשך הפגיעה. אם הבדיקה מעלה שיש רגלים לתלונה, או כאשר הגיעו תלונות מיותר מנפגע אחד, מותר להעביר את איש הצוות מתפקידו באופן זמני עד לבירור התלונות בבית הדין המיוחד הנ"ל.
5. אם התלונות עולות לכדי מעשה פלילי, יש לפנות למשטרה שתחקור בדבר. אין חשש של "מוסר" או של "ערכאות".
6. אין מקום לפנייה לתקשורת בנושאים אלו. אלא אם כן החליט בית הדין לעשות כך כדי למנוע פגיעה עתידית, או שהמשטרה החליטה לעשות זאת כד לאסוף תלונות נוספות (לאחר שמצאה שיש בסיס לתלונות שהגיעו אליה).

7. כאשר מדובר בתלמיד הפוגע בתלמידים אחרים, יש ליידע מידית את מנהל המוסד החינוכי. יש להעביר במקביל ידיעה על כך לבית הדין הנ"ל לצורך מעקב. המנהל או בית הדין חייבים לדאוג להרחקת הפוגע מן המוסד החינוכי, ובמידת הצורך יחליטו המנהל או בית הדין על המשך ההליכים.

תשובות רבנים בנושא פגיעה מתוך קובץ ישורון

הרב משה הלברשטאם

"דיווח לרשויות במקרה של התעללות
בילדים", ישורון, טו, עמ' תרמג-תרנא

כתב על החובה להתלונן על פגיעה מינית:

המזדרז למנוע מאב או מבני המשפחה לחטוא, בכל אופן שימצא לנכון ואף למוסרו לשלטונות, למצוה יחשב לו, ודבר זה צריך שיהיה בהשכל ובדעת ולא ח"ו ח"ו בפרסום או בגלוי, בכדי שלא יגרם נזק לשאר בני המשפחה. ומי שפוגע בילדיו יש לו דין רודף אחר הערוה, וגם בניו ובנותיו יכולות למסור אותו לשלטונות.

עוד הוסיף כי לעיתים פניה לבית דין שהתמקצע בענין יכולה להיות יותר יעילה, בשל הקשר שיש לבית הדין עם הרשויות השונות שמטפלים במקרים כאלו.

הרב פנחס מייערס

שו"ת דברי פינחס, חלק ב סי' פ

דן בעניין מסירה למשטרה מי שחשוד בפגיעה.¹²

השיב כי יש לדווח למשטרה או לערכאות באופן מידי אדם שפוגע פגיעות מיניות באחרים. אין זו מסירה אלא הצלה מפי הארי. וכן פוגע שאינו מוכן לקבל טיפול רפואי מקצועי יש להושיבו בבית סוהר. בדבריו הוא ציין למספר פוסקים שכתבו שיש למסור לרשויות עבריינים בתחומי חיים שונים (זיוף, גנבות, עברייני תנועה וכד'), וגם בתחום של פגיעות מיניות,¹³ הוא כתב שהוא שאל את הרב עובדיה יוסף שהשיב לו שאין לרחם על פוגעים כאלה ויש למוסרם למשטרה, ושכך מורה גם הרב שמואל וואזנר, וכן ציין רבנים ואדמו"רים נוספים שהורו כך.

12. הרב פנחס מייערס הוא אב"ד בהאג, נציג הבד"צ באירופה, דיין לענייני כשרות מטעם קהל מחזיקי הדת בעלזא. מחבר ספרי השו"ת דברי פנחס.

13. בדבריו הוא חולק בהרחבה על הרב מנשה הקטן (שו"ת משנה הלכות, טז סי' נח) שתקף בחריפות רבנים שמתירים למסור לשלטונות אנשים שפוגעים מינית. הוא כתב שכנראה הרב מנשה הקטן, לא מודע היטב לחומר בכוון ותוצאותיו. מכל מקום גם הרב מנשה הקטן הורה שם שיש לפנות לבית דין שיבדקו הדבר, וכך כתב: "ואל יחשוב מעכ"ת שאין אני דואג עבור הילדים ח"ו ורק ממליץ טוב על העושים מעשה רשע ח"ו, ודאי כי אני מודה שיש מקרים יוצאים מהכלל אפי' מאחינו בני ישראל וצריך בעל כרחם ליקח הילדים מהם מחמת סכנה להילדים אבל הם מקרים בודדים. וצריכים לזה בית דין דייני ישראל מומחים וחכמים יודעי בינה לעתים והם ידונו על זה על פי התורה אשר יאמרו לך תעשה כי דברים אלו נכללים בכלל דיני נפשות, ובית דין הם האפוסטרופסים של קטני ישראל במקום שאין אב, וצריך לדון ולברר ע"פ דין תורה על כל מקרה ומקרה בבירור אחר בירור"

הרב יוסף שלום אלישיב

”דיווח לרשויות במקרה של התעללות
בילדים”, ישורון, טו, עמ’ תרמא

השיב על דיווח לשלטונות:

מי שיודע על אדם המתעלל בילד או בילדה בעניני כיעור, ובאופן שאין
בידינו לעצור בעדו שלא ימשיך במעשיו הרעים. האם מותר להודיע
על כך לפקיד הממשלה.

מתוך דברי הרשב”א שמעינן, דבדבר שיש בה משום תיקון העולם,
יש כח לחכמי ישראל שבכל דור ודור לגדור גדר ולעמוד בפרץ גם
במקום שאין לנו צירוף של הורמנא דמלכא. וממה שכתב הריטב”א
(בבא מציעא פד ע”ב) משמע לכאורה דכחו של הורמנא דמלכא הוא,
וזה לשונו: ”אמר להו תפסוהו, והא דדאין בלא עדים והתראה ושלא
בזמן סנהדרין, שאני הכא דשליחא דמלכא הוא, ומדיני המלכות להרוג
בלא עדים והתראה לייסר העולם, כמו שראינו בדוד שהרג גר עמלקי
ושלחו של מלך כמותו”. אך כפי האמור בדבר שיש בו משום תיקון
העולם, אין צריך בקבלת הורמנא דמלכא. אכן כל זה להתיר להודיע
לממשלה הוא באופן שהדבר ברור שאכן ידו במעל, ובזה יש משום
תיקון העולם¹⁴

בתשובה זו הרב אלישיב פסק כי חובתם של תלמידי חכמים ”שבכל דור
ודור לגדור גדר ולעמוד בפרץ” ויש לשתף פעולה עם ”הורמנא דמלכא”.

14. הרב יצחק שכטר (שו”ת ישיב יצחק, כב סי’ פד, פח; מד סי’ קט) דן בהרחבה בדברי הרב
אלישיב הללו והסכים איתו.

בתשובה נוספת כתב הרב אלישיב (קובץ תשובות הרב אלישיב, ו ס' לה):

א. בדבר מנוי בית דין קבוע שידון בענין של פגיעות בילדים אשר מפורטים במכתבו, לדעתי בית דין כזה צריך להתמנות על ידי באי כחם של ראשי הישיבה ביחד עם באי כחם של רבני העיר. ומסתבר שבית דין כזה מוטב היה אם יוקם מרבנים תלמידי חכמים שאינם תושבי העיר.

ב. מותר לקבל יעוץ ממומחים מקצועיים, אבל עיקר העיקרים הוא שבית דין זה יורכב מגדולים בתורה ויראה שדעתם דעת תורה תיקבע.

הרב אלישיב קורא להקמת בית דין מיוחד שידון ויטפל בכל הקשור לפגיעות בילדים, ואף הציע שתלמיד חכם מתאים ידריך ויפקח על כך. הוא הציע שבית הדין יורכב מאנשים שלא גרים באותה העיר. עוד כתב שמותר להתייעץ עם אנשי מקצוע, ובוודאי כשמדובר במקרים מורכבים וקשים.

הרב זלמן נחמיה גולדברג

"בענין דיווח לרשויות על התעללות
בילדים", ישורון, כב, עמ' תרנה

השיב על פוגע בקטינים:

קודם יש להעביר הדבר לידי רבנים מובהקים הבקיאים בהוראת הלכות אלו, והם ידונו בכל מקרה ומקרה אם ניתן למוסרו למלכות, לפי האומדנות וההוכחות שבידינו, וכן אם יש צורך בדבר. שלפעמים אפשר לתקן בדרכים אחרים, כגון להזהירו באיום שימסרו למלכות וכדומה.

"רבנים מובהקים הבקיאים בהוראת הלכות אלו" – כוונתו לגוף רבני מקצועי שיודע להתמודד עם נושאים מעין אלו. הרב גולדברג לא כתב במפורש להקים בית דין מסודר שיתמחה ויתמקצע בדבר, אך ניכר מדבריו שהוא היה תומך בבית דין כזה שעוסק באופן ממוקד בשאלות כאלו.

הרב יהודה סילמן

ישראל, טו עמ' תרסב-תרסג

השיב לגבי בית דין המתמחה בפגיעות:

מן הראוי לקבוע דיין או בית דין קבוע בכל הנ"ל ולבחור לצורך זה אנשים עם ניסיון בבעיות אלו, מפני חשיבות הנושא הדורשת התמחות מיוחדת... מן ההכרח אם כן שיטפלו בעניינים אלו אך ורק בית דין קבוע או על כל פנים רב מוסמך, המתמחה היטב בהלכות אלו.

הרב צבי גרטנר

"דיווח לרשויות במקרים של התעללות
בילדים" ישראל, טו עמ' תרלה

תיאר כי בקהילות יהודיות בארה"ב – לוס אנג'לס ובולטימור, הקימו בתי דין מיוחדים ובהם רבנים מובהקים שהתמחו בעניינים הקשורים לפגיעות בילדים. הוא ציין שבתי דין אלו אינם מקפידים על סדרי הדיון, ודנים שלא בפני בעלי הדין. כשחברי בית הדין מגיעים למסקנה שאכן מדובר באדם פוגע, הם מתירים לנפגעים לפנות לרשויות.

הוא הוסיף שבישיבות של רשת מסוימת הוציאה הנהלה הוראות ברורות שאם יש חשד על מורה שמתעלל יש לפנות למנהל, והוא יברר הענין עם רב מוסמך או מורה הוראה בעל ניסיון בטיפול בעניינים כאלו וכן עם איש מקצוע, ובמידת הצורך ידווחו לרשויות.

הרב מנחם הכהן מענדל שפרן

”בענין דיווח לרשויות על התעללות
בילדים”, ישורון, כב עמ' תקצג

השיב על הקמת בתי דין המיוחדים לפגיעות:

בית דין מיוחד לענינים אלו – דבר טוב ותיקון גדול הוא, ועודדתי הדבר בזמנו, מה שהקימו בארה”ב בתי דין מיוחדים לנושא זה בכמה מקומות דלאו כל דיין הרוצה ליטול את השם יטול, ולא שייך לומר בזה שכל שלושה יכולים לדון, דאנן סהדי שרק מי שמתמחה בדבר זה וקרא ושנה בזה, והוא אדם שקול דמצד אחד אינו מאמין לכל תלונה ולכל סיפור שמספרים הורים או מתלוננים, והרבה דמיונות ודמיוני דמיונות יש בענינים אלו.

האריך בצורך שהדיינים יזהרו ולא ימהרו להאמין לנפגע, ומאידך מוטל עליהם להיזהר שלא למהר להאמין לפוגע שמסביר שהנפגע אשם והנפגע הוא היוזם, או שהיתה לו מעידה חד פעמית, או שהיה מצב מסוים, או שטעה ובכלל התכוון לטובה, או שמכחיש בביטחון:

וכל מי שאינו בקי בכל זה לא יוכל להיות דיין בדבר גם אם יודע כל התורה... ולכן רק בתי דין כאלו שנתמנו ע”י נציגי הציבור ועסקנים המתמצאים בזה וגדולי תורה, רק בתי דין אלה הם הכשרים והראויים לדון בזה. ואם החשוד טוען ליזל בתר הנתבע ובוחר בית דין בעלמא אפילו כאלו שאיתמחי בדיני ממונות או בעריכת גיטין, הוה כאומר שמוכן לדון לפני עם הארץ לאותו הדבר, או לפני חרשים שאינם שומעים שפתם של המדברים בענין זה, ונחשב כמסרב לדון בפני הבית דין שמחוייב לדון בפניהם, ושומעין העדות שלא בפניו... ובפרט כשברודף ומזיק עסקין דהוה הצלת נפשות.

יעוץ לבית דין – ומה טוב היה שיצמידו לעצמם מומחה מקצועי שקול ובר דעת בחקרם ענין כזה, שיוכל לעזור להם הן בחקירות והן בהבנת המציאות, וכן כדאי שיהיה להם יעוץ משפטי. ... גם חשוב מאד שידעו הבית דין שצריך שהמעיד יעיד בדיוק מה היה... ומדברי הרשב"א למדנו דבהוראת שעה סגי בברורים שקבלו הציבור עליהם לפקח על עניניהם... וכיון דכמעט בכל המקרים בהצלה מרודף וממזיק באפרושי איסורא עסקינן ולא רק בהענשה, ובאלו אין צריך בית דין. ... אי אפשר בלי חכם ומבין אבל אין צריך בית דין, ובפרט שע"י הצרכת בית דין יתעכב הטיפול ובינתיים יפלו עוד קרבנות ונפל כל הצלת הנרדפים והנרדפים בבירא, אלא סגי בחכם המבין בזה, ואם הוא יצטרך יעוץ, ידע עם מי להתייעץ.

הרב אשר וייס

"דיווח לרשויות במקרים של התעללות
בילדים", ישורון, טו עמ' תרנו-תרנז

דן שיש כוח לציבור למנות דיינים לנושא פגיעות, והתבסס על דברי הרשב"א:

הרי לן מדברי הרשב"א דמשום תיקונו של עולם יש רשות ביד הציבור למנות אנשים לשפוט את העבריינים אף ללא עדים כשרים אלא ע"פ אנשים הנאמנים עליהם, ויש להם רשות להעניש אף שלא ע"פ משפטי התורה.

ובסוף דבריו כתב (שם עמ' תרס):

כאשר נראה ברור לבית דין או ועד של תלמידי חכמים שאכן נבלה נעשתה בישראל, אף שאין בזה עדים כשרים, מותר למוסרו... דאין

צריך עדים אלא בירור אמין לפי שיקול דעתנו, וכאשר יתברר לנו, אין מנוס ומפלט מלשתף פעולה עם השלטונות המופקדים על ענין זה.

הרב וייס אף מעניק סמכות ענישה לבית דין כזה, אף ללא הסתמכות על עדים כשרים, ונראה כוונתו שאין צורך לבחון הדברים ע"פ הלכות עדות, ואם תהיה הערכה והסתברות שאכן אותו אדם פגע, אזי יש ליצור שיתוף פעולה עם הגופים השלטוניים הרלוונטיים.

נספחים

תוכן מפורט

277	כשהאמון ברב מתנפץ – מכתב אותנטי מנפגעים.....
280	נפגע מתאר את סבלו הנפשי.....
282	נפגעת מתארת את סבלה הנפשי.....
284	ניצול, תלות רגשית ואובדן שיפוט – מידע מקצועי.....
286	סיכום כללי מניעה מעשית.....
287	ראיון בנושא תלונות שווא.....

נספח א

כשהאמון ברב מתנפץ – מכתב אותנטי מנפגעים

הקדמה

המכתב המצורף מתאר בעוצמה רבה את הכאב הנפשי העמוק של מי שהאמינו במנהיג רוחני בכל ליבם, ונאלצו לגלות בסופו של דבר שהיו קורבנות למניפולציה ולהונאה רוחנית מתוחכמת. הרב שהציג את עצמו כבעל קשר ישיר לאמת האלוקית, יצר תלות עמוקה של חסידיו בו. הוא התערב בכל היבטי חייהם – החל מתורה ועבודת ה', דרך זוגיות וחינוך ילדים, ועד לפרנסה והנהגת הכלל. באופן מניפולטיבי, הוא ניתק אותם משורשיהם המשפחתיים והרוחניים הקודמים, בעודו משכנע אותם "לריב עם ההורים ולמרוד בחינוך שממנו ינקו במשך שנים רבות". האווירה ששררה באותה קהילה הייתה רוויה בפחד – פחד "להוציא ראש מהתיבה" ולהיפגע רוחנית. הרב יצר מערכת של שליטה באמצעות הפחדה, בידוד וערעור הביטחון העצמי של החברים. עומק השבר הנפשי של חברי הקהילה מתגלה בתיאור ההתפכחות הכואבת: "כמה קשה היה לנו להיווכח שהכול שקר ורעות רוח". הגילוי יצר אצלם משבר אמונה טוטאלי שערער את כל עולמם הרוחני והערכי. הנפגעים מתארים סימפטומים של טראומה נפשית עמוקה: חוסר יכולת לישון, קשיי תפקוד, חוסר ריכוז ותחושה של כאב פיזי בלב. הם חוו אובדן אמון בסיסי, וכעת תוהים כיצד "להחזיר לעצמם את האמון בתורה ובנושאים אחרי ההרס הגדול".

מכתב

לכבוד הרשע שהרס לנו את החיים. בנית אותנו בלימוד תורה, בתפילה ובעבודת המידות, ועכשיו – ריסקת אותנו לגמרי. הדרכת אותנו באמירות ברורות ונחרצות כאילו שכל האמת גלויה לפניך, ורק לך היא גלויה, שאתה – "משים שלום בפמליה של מעלה ובפמליה של מטה". נתת לנו להאמין שיש לך רוח הקודש, שכל העצות שאתה נותן לנו – בתורה, בעבודת ה', בזוגיות, בחינוך ילדים, בפרנסה, בהנהגת הכלל והפרט – הן עצות המגיעות ישר ממרום. שכנעת את כולנו לריב עם ההורים ולמרוד בחינוך שממנו ינקנו במשך שנים רבות.

יצרת קהילה דביקה, סגורה ומסוגרת, שאינה מסוגלת לצעוד צעד אחד בלעדך. אין תורה במקום אחר – כאן נולדים, כאן חיים וכאן מתים. לאיש אין אומץ להוציא ראשו מתוך התיבה שמא ייפגע ברוחניותו – הוא או ילדיו. הצלחת להטיל אימה ופחד רוחניים על כל מי שניסה לפתח עצמאות מחשבתית.

כמה קשה היה לנו להיווכח שהכול שקר ורעות רוח. הכול הבלי שווא ודמיונות עם טעויות מזעזעות בחינוך ילדים וב'שלום בית'. התברר שאינך אלא איש של טומאה ושקר. מה נסביר כעת לילדינו, לתלמידינו ותלמידותינו? איך נחזיר להם את האמון בתורה ובנושאייה אחרי ההרס הגדול שהם חווים כעת מול העיניים? מה נסביר לעצמנו? מה יהא על כל התורה שלמדנו? "הלומד זקן – למה הוא דומה? לדיו כתובה על נייר מחוק" (משנה אבות ד, כ), והנייר שלנו עמוס מחיקות. אנחנו מחוקים, והנייר מחוק. חסידות? תפילה? התבוננות? צניעות? אהבת ה'?! הכול מלא בסימני שאלה. השבר הרוחני שלנו גדול מנשוא. האמור כאן הוא גילוי קטן מהלב הסוער, מהנפש ההומה, מהשבר הבלתי נתפס שאינו מניח לנו יומם ולילה. איננו מצליחים לישון בלילות, איננו מתפקדים ומרוכזים ביום. הלב, הלב כולו מכווץ. ייקח לנו עוד שנים רבות להירפא, כולנו כואבים ושבורים!

אבל אנחנו מאמינים בני מאמינים. מאמינים בה' יתברך, מאמינים בתורתו הקדושה ובחכמיה, מאמינים במצוות התורה ובהדרכותיה. אז למרות שהרסת, אנו נשוב ונבנה. נתאושש מההלם, מהמשבר, מרעידת האדמה, נקום ונבנה את עצמנו מחדש. הפעם בישרות, בקדושה, בחיבור לכלל ישראל ולגדולי ישראל. "קרוב ה' לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וְאֵת דִּכְאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ" (תהילים לד, יט), "קרוב ה' לְכֹל קֹרְאֵיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת" (תהילים קמה, יח).

נספח ב

נפגע מתאר את סבלו הנפשי

השעה שלוש וחצי לפנות בוקר, ואני מוצא את עצמי רכון על דפי הגמרא כשמחשבה מטרידה חולפת בראשי – האם שבנו לימי החורבן? עבורי, החורבן אינו רק זיכרון היסטורי רחוק; הוא מציאות יומיומית המלווה אותי בכל ליל נדודים. בעוד חברי יצחק נכנע לכדורי השינה, אני עדיין נאבק, מסרב להשתמש בתרופות – לא מתוך גבורה, אלא מתוך כמיהה עמוקה לחוש נורמטיבי בעיני עצמי, להתנהל כאדם מן היישוב שנרדם וקם בשעות סבירות.

הלילות הם המבחן הקשה ביותר. בחשיכה צפים ועולים הסיוטים, והפגיעות שחוותי משוחזרות בחלומותיי ללא הרף. אני מתעורר אחוז זיעה קרה, ואשתי מספרת על הצעקות והקולות שבקעו מגרונני בשנתי. הבושה מציפה אותי, עיניי מושפלות. אשתי כבר התרגלה למסכת חיי המעוותת – לנדודי השינה, למאבק הקשה שלי לקום בבוקר, לחוסר היכולת שלי לסייע בגידול ילדינו. היא אינה מצפה ממני לדבר, מודעת היטב לכך שאיני מסוגל להתמודד עם קשיים. היא למדה לחיות עם התפרצויות הזעם הפתאומיות שלי – היא מלאך, ואני חש שאיבדתי את צלם האנוש שבי.

הייתי רק נער כאשר הוא פגע בי, שוב ושוב, עשה בי כרצונו. מאז אותם אירועים, ליבי התאבן ורגשותיי התקשו. כשנולדה ביתי הבכורה, לא בכיתי ולא התרגשתי. גם כשנולדו ילדיי הנוספים, הם זכו לאב חסר סבלנות, שאינו מסוגל להביע אהבה, לחבק, לנשק או אפילו להישיר מבט. אב שאינו מסוגל לשבת וללמוד עימם – אב שאינו מסוגל לכלום.

החברה סביבי דרשה ממני שתיקה – למען המשפחה, למען מראית העין החברתית, למען הילדים שלא ישאלו שאלות, ובשם חילול השם שעלול להיגרם. כשטענתי שמה שעשו לי הוא רצח, הורו לי לשתוק. לחוות את הסיוטים בימים ובלילות בדממה. לשתוק כדי שהפוגע לא יתאבד. לשתוק כי אנשים אינם מסוגלים לשמוע דברים כאלה. לשתוק כי זו הוצאת שם רע. לשתוק כי זה גורלי. לשתוק כי אני מערער את הסדר החברתי. לשתוק, אך לא להתאבד.

נולדתי אדם שלם, אולי קצת שובב, אך אותו נבל גזל ממני את חיי. הוא רצח את מהותי, והותיר אותי חסר רגשות, מתנהל כמו רובוט, חסר יכולת להתמודד עם כל אתגר – פיזיולוגי או כלכלי. איני יודע לדרוש את המגיע לי או לבקש את מה שאני זקוק לו. אפילו חשבון ארנונה פשוט מעורר בי חרדה עמוקה, כאיום קיומי שאיני מסוגל להתמודד עימו. אני פשוט מניח אותו במגירה ומתעלם. אני אדם חיימת, נושם אך לא באמת חי.

נספח ג נפגעת מתארת את סבלה הנפשי

ארבעה חודשים אני במוד של שוקולד מריר, כמעט לא ראיתי עולם מעבר לבית חולים זריקות עירוניים וחולים, וקצת הפסקות של (אי) שפיות בביתי, אחרי טראומה קשה של פגיעה ובדידות באמון ובאמונה שגדלתי בה והאמונה שלי בי.

שברתי קירות כדי לברוח מעיסת השוקולד המריר, ניסיתי בכל כוחי למחוק הכל!

לנסות לשכוח, להדחיק להרחיק, ו... לצאת לחופשי, אבל – אני עדיין כלואה בכלא משל עצמי מבלי יכולת להשתחרר, לשחרר ולשכוח הכל מהכל, כמה רעש בכל רגע נתון,

כמה כאב, זעקה, מצוקה, תסכול, חוסר אונים, בלבול, סטרס, כן!!!
הכל חוזר אלי – טוב, אצלי זה כבר דבר שבשגרה, כל דבר הכי קטן מטגרר נורא.

כמה דופק מכל רשרוש, כמה פלייטשביקים מכל הריחות, כמה סבל סביב כל ההרגשות, התמונות, התחושות הקשות!

כמה גועל ממני!!!

ממה שלא חדלתי ממה שהייתי כל כך תמימה ו...סתומה!!

והדיסוננס... אוי הדיסוננס, את כל האמון באנשים הרס.

ורגשות האשם... איך אפשר להתמודד איתם?

כי אם העולם כזה תמים, ואני בוחרת באנשים סביבי להאמין, אז אין למי לשלוח חיצי אשמה, חוץ מלעצמי ה"סתומה", ה"תמימה". המחוללת, מזוהמת איומה ומזויפת!!!

ומי יאמין לי בכלל, בלי לדחוף את המילה אבל.

"אבל למה הלכת?!"

"אבל למה הסכמת?!"

"אבל למה לא התנגדת?!"

"למה לא הפסקת?!"

"ואיך לא הבנת?!"

"ואולי את בכלל ממציאה,

וסתם מוציאה עליו דיבה רעה".

אי אפשר לשאת את הבלבול והכאב, כי כבר הכל מתערבב בין אוהב לאויב.

בחלומי אני עדיין ילדה מנסה להישען על 'אבא' בבקשה:

"ראה עניי וחלצני"... ותאיר את חדרי ליבי בפנסים קטנים ותשיג לי מעט עור של פיל מול כל הפגיעות בדרכי.

נספח ד

ניצול, תלות רגשית ואובדן שיפוט – מידע מקצועי

במציאות המורכבת של פגיעות מיניות, אנו מזהים שני דפוסי פעולה מרכזיים בקרב פוגעים, ישנם פוגעים אשר פועלים בערמומיות ובתחכום יוצא דופן ובתכנון מדוקדק, במטרה להפיל ברשתם קורבנות תמימים.

אנשים אלה מפתחים אסטרטגיה מורכבת ומתוחכמת של התקרבות הדרגתית, תוך שהם מזהים בחדות ובדייקנות נקודות תורפה ופגיעות אצל קורבנותיהם הפוטנציאליים. הם מתמקדים במי שמגלה סימנים של חוסר ביטחון עצמי, מי שחווה בדידות עמוקה, מי שמשתוקק לתשומת לב שאינה מסופקת לו במעגלים הטבעיים, מי שחסר מערכת תמיכה משפחתית יציבה, או נמצא במצוקה נפשית־רוחנית המהווה קרקע פורייה לניצול ולתלות. הפגיעה עצמה מתפתחת כתהליך מדורג ומחושב היטב, כאשר הפוגע משקיע תחילה משאבים רבים ביצירת מרחב של אמון עם הקורבן באמצעות הענקת תשומת לב ייחודית, מתנות והטבות חריגות, והפגנת הבנה עמוקה לכאורה לקשייו ולהתמודדותיו. תהליך זה מזכיר את דברי חז"ל במדרש אודות היצר הרע: "היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה" (שבת קה, ב) – כלומר, הפגיעה מתרחשת בשלבים מתוחכמים עד שהקורבן מאבד את יכולת השיפוט והתנגדות. אחד האמצעים המתוחכמים ביותר בו משתמשים פוגעים הוא הצגת הפגיעה כחלק מתהליך של עזרה, צמיחה או התפתחות אישית.

במקביל, הוא פועל בשיטתיות להחלשת הקשרים של הקורבן עם מעגלי התמיכה הטבעיים שלו – משפחה, חברים ודמויות סמכות – ובכך יוצר תלות רגשית עמוקה של הקורבן בו. הפגיעה המינית עצמה מתרחשת בשלבים מדודים ומחושבים, כשהיא מלווה במניפולציות רגשיות מתוחכמות, עד שהקורבן מאבד את יכולת השיפוט והזיהוי של הפסול במעשים.

לעומת דפוס זה, קיים גם דפוס אחר של פוגעים – אלה שלא יצאו מלכתחילה במטרה מודעת לפגוע, אלא התפתחה אצלם מערכת יחסים טעונת רגשות אמיתיים עם הנפגע. הם יצרו קרבה רגשית מתוך צרכים אישיים כנים, ובהדרגה גלשו אל התחום האסור של פגיעה מינית באדם שאליו הם חשים קרבה אמיתית. מצבים מורכבים אלה הם קשים במיוחד עבור הנפגע, אשר מאבד את יכולת הניתוח הבריא של המציאות בשל המסרים הסותרים והמבלבלים המופנים אליו – אהבה וחיבה אמיתית מחד, וניצול ושליטה בו – מאידך. אין בתיאור דפוס זה כדי להקל ולו במעט על אחריותו המלאה של הפוגע למעשיו, אלא רק להבהיר כי מדובר בדינמיקה שונה של פגיעה, המחייבת הבנה והתמודדות שונה הן בטיפול בנפגע והן בטיפול בפוגע.

קבוצת סיכון משמעותית במקרים אלו הם נערים שחוו פגיעות מיניות או טראומות אחרות במהלך חייהם. טראומה כזו מערערת את תחושת הביטחון והאמון, ועלולה להוביל להתפתחות דפוסי התנהגות הדומים לאלו שחוו בעצמם. הכאב והדחייה שחשו מובילים לעיתים לחיפוש אחר פיצוי ופורקן, אשר עלולים להתבטא בפגיעה מינית באחרים, מבלי שהם מבינים לעומק את ההרסנות שבמעשיהם. המחקרים מראים כי אחוז ניכר מהפוגעים מינית נושאים בעצמם צלקות של התעללות, הזנחה או פגיעה מינית מוקדמת בחייהם.

נספח ה

סיכום כללי מניעה מעשית

- הימנעות מכניסה למקומות חשוכים ומבודדים כגון חדרי מדרגות נטושים, סמטאות צדדיות או שירותים ציבוריים מרוחקים.
- הימנעות מלקיחת טרמפים בלילה, בפרט לבד או עם נהג שאינו מוכר.
- זהירות באירועי לינה משותפת (בתנועות נוער): הפרדה מוחלטת בין בנים לבנות החל מגיל צעיר ונוכחות של מבוגר אחראי בסביבה.
- השארת דלת פתוחה או הקפדה על נוכחות של אדם נוסף בסמוך בעת פגישות עם יועצים או רבנים.
- טיפול בנשים הדורש מגע פיזי (כגון פיזיותרפיה או מסאז') יינתן רק על ידי מטפלת, וכן מטפלים יטפלו בגברים. בכל מקרה אין מגע באזורים צנועים ללא הסכמה מפורשת.¹

1. נכתב על ידי מטפל מוסמך.

נספח 1 ראיון בנושא תלונות שווא²

התופעה של תלונות שווא הולכת ומתרחבת, כאשר מתפרסמים בתקשורת מקרים בהם נשים קיבלו פיצויים גבוהים על תלונה דומה. מעבר למניע הכספי, קיימים גם מניעים של נקמה, כאשר מערכות יחסים לא הלכו לכיוונים בהם חפצה המתלוננת, והותירו אצלה הרגשה פגועה ומנוצלת. הגיע אלי מעסיק שנטען נגדו כי עשה מעשים מגונים בעובדת. במהלך החקירה בבית המשפט התברר שהמקרה ארע, לגרסת המתלוננת, בתאריכים בהם המעסיק כלל לא היה בארץ. אין צורך להזכיר שהאישה יצאה ללא פגע, ומשפחתו של האיש התרסקה. לא מעט פעמים גברים המואשמים בעבירות מין מעדיפים להודות במעשים שהם לא עשו, כדי לסיים את הפרשה. הלחצים שעליהם הם עצומים. בבת אחת, רוב החברים שלהם מפנים להם גב. התקשורת מאד לוחצת. שמם ותמונתם עלולים להתפרסם, ועורכי הדין האמורים לייצג אותם, ולהביא את גרסתם לבית המשפט, לוחצים עליהם להודות ולהתפשר – כך ששיגו תנאים טובים יותר מאשר הרשעה שלא במסגרת עסקת טיעון. לכל זה מצטרפות הוצאות משפטיות מאמירות, וישיבה בתנאי מעצר עם טיפוסים אלימים ומפוקפקים. לא סתם, במקרים כאלה, הנטייה לאובדנות עולה.

בישראל אין ענישה נגד נשים שהוכח כי הגישו תלונות שווא. מדובר בנושא שערורייתי. הגשת תלונה על עבירת מין שווה כמעט לרצח. שמו של

2. <https://www.inn.co.il/news/300621>, מאת עורכת הדין נגה ויזל.

האדם מוכפש, הוא מוקע מהחברה לעד, ופעמים רבות הוא עלול לבלות מאחורי סורג ובריח לאורך שנים. לפרקליטות המדינה קיימת הנחיה 2.5, לפיה המדינה לא תעמיד נשים לדין במקרים כאלה, כדי לא לפגוע בנשים שנפגעו באמת. מדובר בתקנה מוטה, שערורייתית, שבמקום לתקן מצב, היא רק יוצרת אותו. מדוע שאישה לא תגיש תלונת שווא אם בכל מקרה אין לה מה להפסיד ויש לה רק מה להרוויח? הגיע הזמן לבטל את המצב הנוראי הזה, שגורם להרס של עשרות משפחות בשנה.